

REPERTOÁROVÁ PŘÍLOHA AMATÉRSKÉ SCÉNY

DIVADELNÍ HRY

PROVĚŘENÉ JEVIŠTĚM

Repertoárová příloha Amatérské scény vám přináší v pořadí již 36. text divadelní hry, přičemž se jedná o dvacátý titul z oblasti her pro dospělé. Je to původní autorská hra s názvem **IMPÉRIUM VRACÍ UHLO**. Oproti zvyklostem vám nemůžeme představit jednoho autora ani autorskou dvojici nebo trojici. Hra vznikla v souboru tzv. autorského divadla kolektivního typu, který v současné době působí v divadle Čtyřlístek ve Frýdku-Místku jako Prča Production pod názvem **ING kolektiv**. Nejde o zkratku akademického titulu, ale o intelektuálně Nevyváženou Galasupershow. Tak si pojmenovala parta mladých lidí svůj první program, koláž scének, skečů a aktovek. A protože se setkala s nečekanou diváckou odezvou i mimo okruh svých přátel a soukmenovců, nezůstalo jenom při něm. Vznikl druhý program, složený z několika samostatných „čísel“. A protože se zkratka ING vžila, dostal pro zjednodušení název ING 2. Po něm přišel ING 3, jehož součástí byla aktovka Impérium vrací uhlo. Pokud už nespátřila světlo světa, tak je zajisté záhy spatří další koláž, tedy ING 4 s pracovním názvem Profesní loulové. Ve všech případech jde o autorskou kolektivní tvorbu, pod níž se odmítají podepisovat jednotliví členové souboru, autorem je zkrátka ING kolektiv, což se netýká jen scénářů, ale i režie etc.

S aktovkou Impérium vrací uhlo se ING kolektiv zúčastnil v roce 2004 národní přehlídky jednoaktových her v Holicích a odvezl si vavříny za vítěznou inscenaci a doporučení k výběru do programu Jiráskova Hronova. Téhož roku také na Jiráskově Hronově vystoupil a jeho představení zde slavilo nemalý úspěch v konfrontaci s předními inscenacemi ze všech druhů, žánrů a oblastí divadla.

Kontakt na ING kolektiv lze získat v redakci Amatérské scény v NIPOS-ARTAMA u dr. Milana Strotzera – tel. 221 507 956-7, e-mail: mistr@nipos-mk.cz.

Milan Strotzer

DRAMATURGICKÝ PENDANT

K JEDNOAKTOVÉ HŘE

IMPÉRIUM VRACÍ UHLO

„Na zimu je třeba nasekat dost uhla, aby vaša láska stará rychle nevytuhla.

I když bydlím na Ostravsku, řekli zkus to v Kladně, tam mi moju žádost vyřídili kladně.

Obratem sem chytnul take divné zpravy, že to uhlo mám na Kladně, ale bez dopravy.

I kdybych si uhlo narval třeba i do kapes, tož chytil bysem z toho kyly a gule jak Harapes.“

Ostravský folk-band ÚSPĚCH

Před sebou máte text, který se na první pohled zdá pouhou jednoduchou hříčkou. Tím v zásadě netvrdím, že jím není, ale jako vždy, u účinné a jednoduché záležitosti, je nějaké ALE. V případě hry *Imperium vrací uhlo* máte hned tři (3) nebezpečné šachty, na kterých může vaše inscenační rubání antracitové žíly skončit v hluché zemině nebo v závalu, pokud je neakceptujete.

Prvním šachtou je princip nonsensu v rovině verbální, i rovině vizuální a verbální. Ten spojuje zdánlivě nespojitelné prvky, takže ve vědomí příjemce dochází ke srážce představ – toho co vidí a slyší, a toho co si pod tím představuje – což následně nastartuje smích nad danou situací i smích nad odhalením a pochopením toho, co jako divák právě zažil. Bez nadsázky lze říci, že text pracuje s gagy jednorázovými i stupňovanými. Například ryze verbální nonsens o pohonu rakety na *hnědē uhlo*, navíc ještě rozkradené, a dále ztroskotané snahy použít náhražku *uhla živočišného*, ale to také, jak se hnedle zjistí, není, neb výprava je od začátku ryze česká, tedy prosra... Toto silné verbální gesto posiluje v téže situaci obraz o krátkovlnném spojení astroloď – země, (ve hře jsou volné minuty volání, což postihuje ryzí současnost vyděračské organizace Telecom), nakopnuté použitím důlního přístroje, který má přehryzané kabely, a u něhož se navíc musí točit klikkou, aby se vybudil signál. Vrcholem pak je zachráněné spojení propojením drátů nasliněnými prsty. Nebo vršený gag spojený s všem známými archetypy (o tom ve 3. žile): zde je to *pajšl taty* fungující jako amulet a vzor hrdinství povýšený později na *sílu Jedi*, tedy svatý znak vnitřního spojení, které dokáže *potomku pajšlu* překonat krumpáčem nepřemožitelného protivníka vyzbrojeného mečem. A to nemluvím o větrání kosmické lodě, otvírání dveří na kliku a na gulu, o odvozování skutečnosti od nepřímých znamení jako je dámský klozet, či o chlebičku v tubě, který *je v riti* v přeneseném i doslovném slova smyslu. Tuhle žílu prostě musíte prezentovat ryze vážně a upřímně: Postavy musí tomu, co dělají a co říkají, hluboce věřit, jinak na jevišti nevznikne podnět pro humor, který spontánně vzniká v hledišti, v myslích diváků, ale postavy na jevišti budou pouze trapně humor potit a vyrábět. Prostě nezbyvá než věrohodně prezentovat stóry o uhlu, a to v posunu vzhledem ke známému filmového příběhu – mýtu.

„A že jsem známý mudrlant a žádná kůže líná, tož napsal jsem jim hromský dopis až do Temelína.

Bo ve studené vodě ruca ani neumyju, rozhod jsem se zprubovat jadernú energii.

Za týdeň mi přišel balik rychle zpět, prý tu máte ten uran dvěstatřicetpět.

A pod tym byl jasný a podrobný popis, taký to byl krásny, osvěcený dopis.“

Ostravský folk-band ÚSPĚCH

Druhou šachtou je stylizace textu, se kterou se zachází vědomě jak směrem ke sdělení příběhu, tak k principu, jímž je příběh sdělován. Toto konstatování se beze zbytku vztahuje na jedinečné, byť oslabené motivace postav a situací, a v důsledku i na celé téma. Oslabení je dáno obecnou znalostí filmového mýtu (o tom ve 3.

žile) povýšenou nadhledem nad patosem a proklamovaným pracovně-bojovým úkolem. To vše je odrazovým můstkem sdělení. Významnou a nenahraditelnou součástí stylizace jsou jazykové aspekty ostravského nářečí *kratky zobak* a neméně tak i profesní *haviřsky slang*. Bude jen dobré, když si zjistíte, co která slova přesně znamenají, abyste nic neodhadovali, ale přesně věděli, co říkáte. Každé slovo je znak, to znamená, že poukazuje mimo sebe, a tak označuje jistou realitu. Pokud nevíte co jaké slovo označuje, potom se stává - vyřčeno - pouhým prázdným zvukem, pod kterým si neznalý divák nepředstaví žádný pojem. Když ale víte, co tím kterým slovem říkáte, bude to vědět i divák (odvodí si), i když sám ten který pojem nezná. Toto můžeme považovat též za důkaz, že i v umění platí teorie pravděpodobnosti sloužící k určení míry či obsahu informací. Tzn. že jisté sdělení nese více informačních kódů, čím méně je pravděpodobné. K tomu přináležejí systémové přístupy, což značí, že se na objekt nedíváme odděleně, ale v návaznosti na jiné objekty, s nimiž je ten původní v interakci. Nepíšu to zde náhodně či jako osvětu, ale jako důležitý fakt související s žílou třetí.

„V tem návodě stálo, stačí atom na rok, v Temelíně víja hovno jaký já sem žralok.

Denně sťapu tolik, až lítajů plomby, všecky atomy jsem narval do plynové bomby.“

Ostravský folk-band ÚSPĚCH

Třetí šachta ukazuje, že text *Impérium vrací uhlo* se dostal do pozice, kterou označujeme jako zesvětštění rituálu, mýtu, legendy. Oč jde, je zřejmé z proměn křesťanských her a rituálů utkaných kolem narození a obětování Mesiáše a z miráklů a mystérií. Od původních liturgických obřadů - jak se postavy zobrazované původně novici, jáhny a mnichy přesouvaly na obecný lid venkovský i městský - se mýtus nutně ubíral cestou zesvětštění. Tím se, což je důležité, zároveň výsostně zdivadelňoval, a byl proto posléze zapuzen ze sakrálních prostorů a území. Každý obyčejný člověk, který prezentoval některou z postav mýtu (Josefa, Krista, Magdalenu či Jidáše, nemluvě ani o prodáváči mastí), nutně do verbálního i vizuálního rigidního tvaru, vnášel svůj životní postoj, svoji člověčinu a profesní zkušenost. Tímto zesvětštěním byl v očích kléru znesvěcován původní mýtus Nového i Starého zákona, a tudíž ztrácel revitalizující psychosomatickou sílu. Přesto platí, že celá atlantská civilizace, vycházející z křesťanství, dodnes rozumí, aniž často ví proč, původním archetypům, co se týče slov, gest, a barev. Ví to též proto, že duchovní kulturu mýtu o narození, smrti a vzkříšení do sebe po 1500 let absorbovala a používala je co ideogramy pro přímé i nepřímé označení jevů života. Dodnes přetrvávají v našem životě a komunikaci, včetně předcházejících, byť dnes oslabených ideogramů z keltských, slovanských a řeckých mýtů.

Než: V posledních 20. letech došlo k vytvoření a především k rychlému a masivnímu rozšíření nových ideogramů. Ty samozřejmě nevznikly ve vzduchoprázdnu, ale taktéž vycházejí z mýtů. Přesněji řečeno, vznikly z kompilace, komprese a překroucení mýtů z celého světa, včetně všech dávno mrtvých i stále existujících náboženství, to vše pak naroubováno na epizody bojů z „dávne“ budoucnosti. Ano, řeč je o STAR WARS, neboť, ať se nám to líbí nebo ne, řeč znaků (archetypů) téhle epopeje, především z prvních třech dílů, se stala, kromě několika nedostupných oblastí džungle a enkláv islámu, stejným mezinárodním komunikačním prostředkem, jako znaky novozákoní.

Proto byla na začátku řeč o oslabených motivech i situacích textu *Impérium vrací uhlo*, neboť povědomí toho, co je zesvětšťováno, je dnes obecným duchovním majetkem, včetně stále stejných, a zdá se neopravitelných, systémových poruch řízení. To vše je v našem vědomí vtisklé jako matice, takže víme, jak by to či ono mělo vypadat, tudíž snadno sledujeme všechny posuny a změ-

ny oproti původnímu mýtu, a dále významy a smysl těchto posunů, vzhledem k právě žité současnosti politicko-ekonomické i osobní. A protože změny mýtu Hvězdných válek jsou v *Uhlu* provedené ryze nonsensově, a to jak v duchu lidové smíchové kultury, tak v ranku intelektovém, otevírají při vnímání a interpretaci široké pásmo imaginace. Tím je dáno, že účinnost specifického humoru *kolektivu ING* se projevuje smíchem v mnoha plánech a vrstvách, takže *Uhlo* má půvab pro každého diváka.

Nuže, soudím, že *Impérium vrací uhlo* je text lehce přenosný do každého souboru, a s jeho realizací by neměl být žádný velký problém. Jiná věc je, že není zrovna použitelný pro loutkové divadlo, pokud by postavy byly traktovány marionetami, nebo totemovými loutkami. Ty by se totiž svou ikoničností stavěli proti zesvětštění, a naopak by podporovali původní „sakrální“ příběh, takže by nonsens příliš nefungoval. Možná by to svedli maňasci co specifickou rakvičkárnu, ale otázkou je, zda se dostavila ona osvobozující smíchová psychohygiena společenská.

„Když zapálil sem bombu, že zrobim kyselicu, napřed jeba strašna, pak potkal sem družicu.

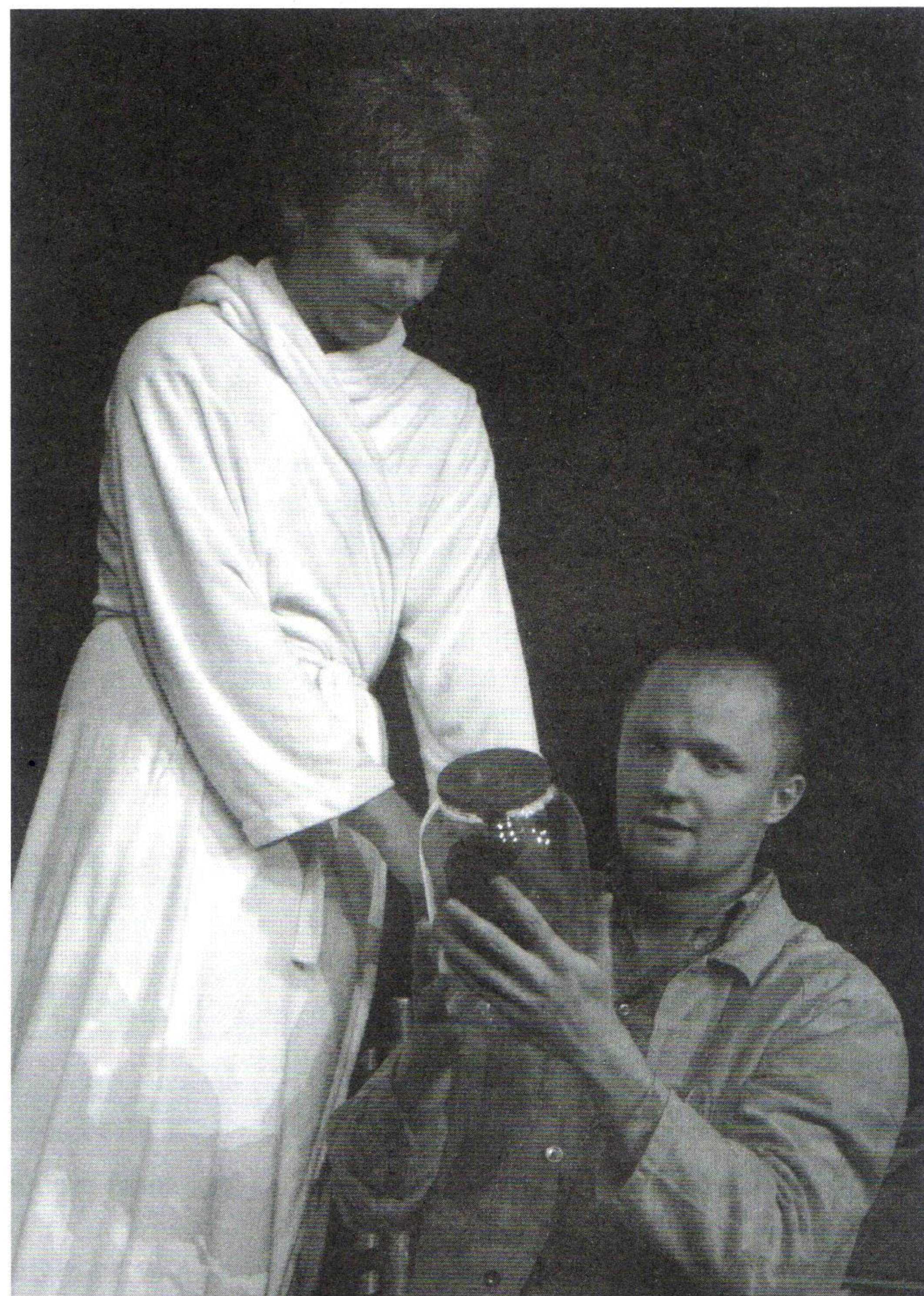
A v ní jeden Rusák furt dokola lítal, já na cestu mu svítil, on spolupráci vítal.

A lítal dál, a lítal dál, a lítal dál, a lítal dál, a lítal dál, a lítal dál, a lítal dál, a lítal dál,.....“.

Ostravský folk-band ÚSPĚCH

Přeji šťastný start, dobrou trajektorii a bezpečné výstupy z mimoprostoru.

Vladimír Zajíc

Snímek Ivo Mičkala z původního uvedení jednoaktovky Impérium vrací uhlo ING kolektivu z Frýku-Místku. Foto je z vystoupení souboru na Jiráskově Hronově 2004.

ING KOLEKTIV IMPÉRIUM VRACÍ UHLO JEDNOAKTOVKA

OSOBY:

Josef Zárubek (kapitán výpravy)
Alois Nepraš (pilot, zástupce velitele)
Karel Bergmann (palubní technik)
Kantynářka
Mistr
Joda
Luke Skywalker
Darth Vader

Poznámka: Většina pravopisných chyb je účelových!

PROLOG

*(Tma, zavřená opona, hudba ve stylu Hvězdných válek s nami-
xovaným hlasem.)*

HLAS: Píše se rok 2007.

Před 6 měsíci oznámila skupina KARBON INVEST a vede-
ní Ostravsko-karvinských dolů vyčerpání všech zásob uhlí
v revíru. Tato zpráva byla velice nečekaná, neboť jí nepřed-
cházely žádné varovné signály.

Generální ředitel OKD vyzval bývalé i současné zaměstnan-
ce, aby se sjednotili a pomohli tuto tíživou situaci vyřešit.
Důlní experti společně s odborníky Národní agentury pro
vesmírné lety vypracovali sofistikovaný plán, jehož prvořa-
dým úkolem bylo vyslat do vesmíru kosmickou loď s živou
posádkou. Cílem této výpravy bylo objevit nová ložiska
černého uhlí, aby mohla společnost OKD pokračovat v jeho
těžbě a zajistila tak práci pro mnoho nezaměstnaných hor-
níků.

Generální ředitel a předseda představenstva se vzdal svého
dvouměsíčního platu, z jehož pomocí přebudovali dělníci
společnosti TCHAS důlní věž dolu Lazy na gigantickou
odpalovací rampu.

Vesmírný program OKD byl na světě.

V úterý 27. července roku 2007 v 10 hodin 30 minut SEČ
odstartoval z vesmírného střediska LAZY 2 raketoplán
Spasitel.

*(Papírová maketa raketoplánu startuje; pyrotechnické efek-
ty.)*

Na palubě Spasitele byla čtyřčlenná posádka, jež měla zachrá-
nit masy hornictva na Ostravsku.

Nejsložitější úkol byl svěřen třem speciálně vycvičeným hor-
níkům-astronautům.

JEDNÁNÍ

*Otevře se opona. Na scéně je interiér pilotní kabiny - řídicí
pult a ovládací pult, obraz Remka, otevírací kulaté okno (vše
z „papindekla“), 3 židle aj. Na scéně sedí pouze Josef a leští
krumpáč. Panuje stav beztlíže.*

HLAS: Byli to jmenovitě: Velitel výpravy, Josef Zárubek, no-
sitel čestného řádu Zlatý krumpáč, držitel 10 let starého hloub-
kového rekordu v těžbě, dále zástupce velitele, pilot Alois
Nepraš (*objeví se na scéně antigravitační formou pohybu*)
specialista na úniky plynu, vítěz prestižního hlubinného rally
důlních vozíků, a jako palubní technik Karel Bergmann (*také
se objeví antigravitační formou pohybu, mine své místo, Josef
ho „odpinkne“ zpět*), specialista na detekční přístroje.

KAREL: Dik, Josef! Tatu's nechal v siní.

JOSEF: Ja, pajšel mojeho taty. Muj talisman. Daj ho sem.

ALOIS: Chlopi, nezapneme zas na chvíli tu umělu gravitacu.
Chce se mi na latrinu a nerad bych to zase honil po cele kabi-
ně.

JOSEF: Dobra, dobra, tak mu ju tedy zapni, Karel.

KAREL: Dobře, ale davejte všici pozor, ať si zas někdo nena-
bije hubu jak minule. Připravít, pozor, VČIL. (*Zvuk vypínače,
všichni sebou trhnou při přechodu do gravitačního stavu.
Karlovi začne v ruce pípat detektor.*) Ticho, ticho, muj mobilni
detektor zaznamenal pozitivni hodnoty ve vzdalenosti 5000
kilometru.

JOSEF: V kerym sektoru ?

KAREL: V kerym sektoru, v kerym sektoru. No tuš tu na
displeju. Zkontroluju to na radaru. (*Mrkne se.*) Ty, kde maš
hen ten bazmek?

ALOIS: Tu, ten modry.

KAREL: Taky maly?!

ALOIS: Jaky dali, taky je.

KAREL: Na radaru eště neni nic vidět. Radši poslechnu so-
nar. (*Poslouchá v éteru zvuk sonaru.*) Taky nic, jen kytovci v
suhvězdi Ryb. No jo ... těchnika. (*Mávne rukou.*) Nejlepší
je to stejně vizuálně. (*Jde k okýnku.*) Chlapi, ta uklizečka už
mě fakt smoli, zas nam před odletem zapomněla vypucovat
okna. Je to cele zchlustane, nic přes to neni vidět. (*Otevře
okno.*) To je inši kafe. Cosi tam je, zatím je to na analyzu eště
moc daleko.

ALOIS: Karle, zavři to okno, ať nám sem nenalita ten kosmic-
ky prach. Včera jsme robili rajony. Kdo to ma furt zametat?!

KAREL: No jo, Alois, abys nenachladl. Stejně už maš ty pluce
davno zaprašene. Pomalu bys měl uvažovat o změně přimeni
– z Nepraš na Zpraš, ni? (*Smích.*)

ALOIS: Ty, Karel, jaky ja sem u tebe Zapraš?!! ...

(Karel a Alois se do sebe pustí.)

JOSEF: Chlapi, nehadejte se mi tu jak baby v kantyně. Mame inu robotu na práci. Alois, změn kurz na ... doprava!

ALOIS: Dobře ... doprava...

(Všichni sebou trhnou.)

JOSEF: Lojzek, co robíš?! To neni vuzek s uhlem. Stačí, žes to hned po startu odřel o Havla.

KAREL: Ni o Havla ... o Habla – Habluv teleskop.

JOSEF: Heblo sem, heblo tam...

ALOIS: Taky cip nam tu veli. *(Povzdech do publika.)*

JOSEF: Karle, idi zažehnuť, ten 3. palivový stupeň.

KAREL: Ja? Furt ja, čemu nejdě Lojzek. *(Zvedne se.)* Chlopi...dyť ja už mam z teho ruky vytahane jak opica....

JOSEF: Lojzek ma inu robotu.

ALOIS: *(Prudce šoféruje.)*

KAREL: Ja, inu robotu. Tam klavesuru mačkat! *(Bere lopatu, krumpáč a helmu-typ želva.)* A dajtě mi aspoň cigaretle, ať tam nemam dluhu chvilu.

JOSEF: Tuš, nemam. Enem tabaček.

KAREL: No, dobře, daj. A eště papirky.

JOSEF: Nemam!

ALOIS: Na, tu maš. *(Podá mu záchodový papír).* Beztak tam na tu robotu enom sereš.

KAREL: *(Odchází do kotelny.)*

ALOIS: Ale... řeknu ti, Josef, to hnedě mostecke jaksi slabo tahne. Plyn mam až na podlaze, a furt nic. A to počkaj, až poletime kajsi do kopca.

KANTYNÁŘKA: *(Přijde rázně.)* Zdař buh, chlopi. Do Pěruna s vami. Už tyden jsme v tym kosmě a eště jste něbyli v kantyni. Tuš mě nesmoltě. Dyť mi už tam ty chlebičky zasychaju. Tuš sem vam jich přiněsla. Tu moš. *(Podá Jōsefovi tubu neurčitého obsahu.)* Tu moš. *(Podá tubu Aloisovi.)* A kaj sedí ten, co tam furt enem to uhlo fedruje? *(Josef ukáže.)* Dobře, tu mu to dam. *(Na odchodu zavětrí.)* A, chlopi, vyvětrajtě si tu, bo tu motě smrad, jak by tu bylo kaj nascane, či co. *(Odejde.)*

ALOIS: Kurňa. Josef, tuš ja už mam asi dajake halucinace. Ja tu už tu vidim aji tu škaredu babu od nas z kantyny.

JOSEF: No a chlapa bys chtěl v kantyni, či co?!

ALOIS: *(Docvakne mu to.)* A ja si furt pravil, čemu tu su ty babske hajzle.

JOSEF: Hajzle, hajzle ... To mi vysvětlí, čemu mluvila o chlebičkach, dyš donesla indulonu? *(V rukou má Karlovu tubu, otevírá ji a čichá k ní.)*

ALOIS: Tuš ja se divim, Josef, jak tebe mohli svěřyt to veleni, když ani nepoznaš kosmicku stravu. To chceš, aby ti tu vajca s ogurkami litaly v luftě?

KAREL: *(za scénou)* Chlopi ...

JOSEF: *(Položí otevřenou tubu zpět na Karlovu stoličku.)*

KAREL: Chlopi, pruser! *(Přijde umazaný od uhlí.)* Josef, spoj se s tym řízením těch kosmických letu tam na tej Zemi, bo vypada to, že nebudem mít dostatek uhla na cestu zpatky.

JOSEF: Jak nebudeme mít dostatek uhla na cestu zpatky?! Dyť uhla byl plny uhlak!

KAREL: No byl plny uhlak, ale chlopi to při nakladce trochu rozkradli.

JOSEF: Jak je to možné? To není možné! No, je toto možné?!

KAREL: Je. *(Sedne si na otevřenou tubu.)* Do Pěruna!

ALOIS: A chlebiček v řiti.

JOSEF: *(Jde k pultu.)* Ty, Alois, spoj mě s tym centrumem tych kosmických letuf.

ALOIS: *(Alois navazuje spojení – kroutí klikou u pultu a vytahuje telefonní sluchátko.)* Tuš, to je jakesi hluche.

KAREL: Bodejt by to nebylo hluche, když tu motě přehryzeny kabel.

ALOIS: Tuš, nasedim a spojim to, ni?!

KAREL: No, ja. *(Nasliní prsty a spojí kabel; Alois kroutí klikou, Karel s sebou třese.)* Nekrut s tym tak, dyť mi to ruky urve!

ALOIS: To neni dajaké meziměsto.

JOSEF: To je mezigalacticke spojení, ni?!!

KAREL: A neměli bysme volat radši až po sedme hodině?

ALOIS: Na co? Dyť mame eště volne minuty na paušalu, tak co! Drž. *(Znovu kroutí klikou.)* Ostrava? Tu Spasitěl, dajtě mě tam inženýra, bo štajger s nim chce mluvit. *(Předá sluchátko Josefovi.)*

JOSEF: Ostravo, mame problem, přepínám...

HLAS V TELEFONU: Ostrava slyší, tu inženýr Šlam, jaký problem, Spasitělu, přepínám...

JOSEF: ...Ostravo, tak to vypadá, že nebudeme mít dostatek paliva na cestu zpátky, přepínám...

HLAS V TELEFONU: Hmmm..., chlopi, v lekárničce za tými babskými hajzlami je eště dajaka zasoba živočišného uhla.

JOSEF: *(radostně)* Tak to je vyborne.

ALOIS: *(Kroutí hlavou, že ne.)*

JOSEF: *(zlostně)* No, to je vyborne. Tak už není!!

HLAS V TELEFONU: ... Tož v tym případě si budete muset najít dajake opravdove zdroje paliva. Berte to jako taky maly motivační činitel. My všicy, tu na zemi, inženýři aji baby v kantyně vam držime palce. Ostrava končí...

KAREL: Taky končím. *(Odhodí kabely.)*

ALOIS: Včil by nas mohlo aj zavalit'.

(Zvuk nárazu.)

KAREL: Už je to tu!

(Chaos, kontrola přístrojů.)

JOSEF: *(Kývne na Karla, oba jdou k Aloisovi.)* Lojzek, že tys zas do čehosi navalil?!

ALOIS: Ja včil ni, chlopi, to cosi narazilo do nas.

(Bušení na poklop, všichni tři dostanou strach.)

JOSEF: Chlopi, kdosi klope do poklopu?

ALOIS: Včil, tak pozdě?

KAREL: Dyť venku už je uplna tma.

ALOIS: Chlopi, ja ale nikeho nezval!

KAREL: Tuš, ja tež ni. Ja až ve čtvrtek.

ALOIS: A co je dneska?

KAREL: Ja mam středu.

JOSEF: *(Bušení se ozývá znovu.)* Dale, je otevřeno. *(Znovu bušení.)* ... *(vystrašeně)* Dale ...

ALOIS: Chlopi, dyť my tam mame kulu. Jdu otevřít. *(Všichni si oddechnou.)*

KAREL: No jo, to si ty bezpečnostní opatření.

JOSEF: Do galat jsem si malem narobil!

ALOIS: *(Přijde.)* Chlopi, je tam dajaky medvěd.

JOSEF a ALOIS: *(Podívají se na sebe, pak na Aloise.)* Pu?

ALOIS: Pu.

MISTR JODA: *(Vejde na scénu.)* Jsem Mistr Joda a toto je můj učedník Luke Skywalker, přicházíme v míru.

JOSEF: Jo stajger a jeho cip. Zdař Buh.

MISTR JODA: Síla s vámi. Přišli jsem vás varovat. Dostali jste se do vlivu Hvězdy smrti. Musíte se vrátit domů.

JOSEF: Tuš, chlopi, to my nemožeme, to my bysme přišli o premie... A stejně nemame dost paliva na cestu zpátky. Všec-ko uhlo na celej Zemi se ze dne na den ztratilo ...

MISTR JODA: Neztratilo, bylo ukradeno. V celé galaxii ne-najdete kvalitní antracit.

JOSEF: Kera sviňa?!

LUKE SKYWALKER: Mocné Impérium ... v čele s pro-radným Darth Vaderem podniká loupežné výpravy a planetu po planetě vykrádá černouhelné pánve. Takovým způsobem zmizelo uhlí i u vás...

(Naložené plíce zakašlou.)

JOSEF: Chlopi, to je kašel mojeho taty. Jeho pajšel. Tato?

LUKE SKYWALKER: *(položí Josefovi ruku na rameno)* Tvůj otec byl taky Jedy a v tvé krvi kolujou midichloriany stejně jako v mé, cítím s tebe velkou sílu.

JOSEF: To ni, to je pitralon.

LUKE SKYWALKER: Promiň... Tvůj otec nám dává znamení, že se blíží nebezpečí, VELKÉ NEBEZPEČÍ! *(Zvuk silového pole, náraz.)* Už je to tu!

DARTH VADER: *(Vejde na scénu, cosi blekotá.)*

ALOIS: Ty, sudej si ten bazmek z papuly, bo ti není rozumět. Však už se nepraší, okno je zavřene.

DARTH VADER: Věděl jsem, že tě tady najdu, Luku Skywalkere, ale netušil jsem, že cesta sem bude tak jednoduchá.

ALOIS: Ja su cip. Ja jsem zapomněl zavřet.

JOSEF: Vraťte nam naše uhlo! *(Vrhá se na Darth Vadera.)*

LUKE SKYWALKER: Toto je Darth Vader, zde slova nepomohou, zde pomohou pouze činy. (*Vytasí meč. Zvuk meče bájněho rytíře Jedy.*) Obě strany síly se opět střetávají. Zabil jsem tě v „Návratu Jedyho“ zabiju tě i teď.

MISTR JODA: No nic, já pomalu půjdu. (*Odejde.*)

(*Začne souboj a zvukový doprovod. Darth Vader přetlačuje Luka...*)

MISTR JODA: (*Vrací se zpět.*) Hej!!! Může mi někdo otevřít ...

ALOIS: Teď jsem tam byl... Ať jde otevřít on ... šel poslední. (*Ukazuje na Darth Vadera.*)

(*Klíčová scéna, respektive scéna s klíči – Alois a Darth Vader si přehazují klíče jako horký brambor. V tomto zmatku Luke Skywalker sekne Darth Vadera do ruky. Alois jde pro lékárníčku, Karel ke dveřím.*)

DARTH VADER: Ty kryso! (*Zvuky souboje.*)

(*Luke Skywalker vysílen a zasažen světelným mečem Darth Vadera padá do pevné Josefovy náruče.*)

LUKE SKYWALKER: Svůj boj jsem vybojoval už v 6. dílu, teď už mi nezbývají síly. Je to na tobě Josefe, dokaž, že jsi pravý Jedy. Vzpomeň na vnitřní sílu svého otce, když ... tentokrát v pětadesátem, to jsi ještě nebyl na světě, vlastním světem zadržel zával. (*Tiše skoná, publikum v transu.*)

KAREL: Josef, chytej. Začlo to svítit (*Podá mu svítící krumpáč. Začne boj.*)

(*Josef přemůže Darth Vadera, Alois s Karlem přiběhnou s karafiáty.*)

Josef, jsi náš zachránce!!

ALOIS: Novy rekord, gratuluju.

(*Josef, Alois a Karel se postaví na forbině v patetickém sousoší tří záchránců hornictva na Ostravsku.*)

HLAS: (*Do podkresu hudby ve stylu Hvězdných válek.*) Hrdinná čtyřčlenná posádka raketoplánu Spasitel splnila svůj historický úkol, vrátila uhlí do uhelných slojí na Ostravsku a mnoha tisícům horníků jejich milovanou práci. Společnost OKD se jim řádně odvděčila, dostali doživotní rentu a dodnes visí jejich obrazy v koutku tradic v závodní jídelně.

(*Rám obrazu před hrdiny.*)

Tento epos byl věnován všem budoucím horníkům-astro-nautům.

V tomto příběhu nepřišel ani kousek uhlí nazmar.

KONEC

DRAMATURGICKÝ PENDANT

KE HŘE MARTINA FRANTIŠÁKA

DOMA

Doma je text provokující, drsný, neucelený, žánrově souznící s kritickým realismem, je výkřikem vzdoru a tápání, je.... Prostě je všeliký, ale nenechá vás chladnými či omrzelými, neboť je psán horkou krví a vztekem drceným mezi zuby, a kdo trochu zná způsob života pod Javorníky, odkud načerpal inspiraci, přinejmenším tuší, o čem je nucen vyprávět. Věřím, že mnohé aspekty toho textu, a nakonec i jeho uvedení na 75. Jiráskově Hronově, mohly u diváků vyvolat až nekritické nadšení (díky emotivnímu zásahu v provedení DS z Karolinky), stejně jako odsuzující udivené povzdechnutí nad „mechem a vousy obrostlým“ typem dramatu. Podotýkám, že nadšení a povzdechnutí nebyla svázána ani s věkem, ani s vyznáváním všelikých staromilských či postavantgardních trendů - prostě šla napříč diváckými vrstvami. Takže je zřejmé, že se něco stalo. Něco se v divadle zamořeném přiboudlinami cooldramatu, a ve společnosti unavené narůstající absencí estetiky a etiky prostě děje, a *Doma* je nejspíše ostře vykovanou špornou, která přejela přes žebra české societě.

Grafický zápis textu není bohužel urovnaný. Nejsou to zásadní chyby, ale občas musíte tápat, jak je co myšleno, neboť k sobě bývají občas přiřazeny věty, které by měly stát každá na samostatné řádce, aby nedocházelo k překrývání a prolínání významů určených rozličným motivům. Někde např. replika zahrnuje oslovení několika postav, ale graficky bývá provedena jako promluva k osobě jediné. Jedná se tedy o „pouhé“ zdržování, ale při prvním čtení textu, které často nastartuje některé empatie a nápady, je vaše zaujetí odváděno nutností luštit zápis, což je škoda.

Více než oslabené jsou scénické poznámky - dějová fakta, neboť text psal režisér sám sobě, tudíž měl představu, kterou nepotřeboval zachytit. Pravda, i bez nich se obejdete, ale zase musíte dlouze uvažovat, místo abyste se nechali textem oslovovat. Například když se potká Strýc s Antonínem vám posléze dojde, že pánové si nalili panáka trnkovice. Chvilí tam balancuje nějaký Blažek, ale od něho je ta kořalka. Lze říci, že se nic neděje, ale vzhledem k tomu, že ztracený a milovaný syn přijde pozdě na pohřeb, tak by popsání situace autorem v tomto žánru přišlo vhod. Nevolám až tak po zachycení postavení osob vůči sobě a ve scéně, ale po takových jemnostech, jako zda láhev trnkovice byla vzata z almárky, ze stolu, nebo zda ji strýc neměl v kapse vaťáku či saka. Taková scénická poznámka není marná, ať už vzhledem k tomu, že Strýc je alkoholik - na to ale přijdete až daleko později - nebo protože pohřební obřad právě začal či už dlouho trvá et cetera. Bylo vhodné vědět, ať už to pak zrežírujete jakkoli. Takovýchto míst najdete povícero, a jistá dějová fakta jsou pro pochopení autorského sdělení prostě někdy nezbytná. Též je zvláštní, že 1. jednání má VIII. situaci, a 2. jednání jen situaci I., a nelze rozeznat, zda jeho nerozčleněnost je jakousi snahou scelit jednotlivosti, nebo pouhým opomenutím. Oba výklady jsou totiž možné, ale rozhodnout se musíte vy.

Text *Doma* má volnější dramatický oblouk. Často se zprostředkovaně dozvídáme co a jak, než abychom byli svědky narůstání a střetávání otevřených motivů vedoucích ke krizi, katastrofě a nakonec katarzi. Pozor: Přírodní pohroma není krizí, ale pouze lehkým katalyzátorem, ba skoro až romantickým gestem

rozzlobených bohů; Katarze dokonce absentuje, pokud za ni nebudeme pokládat více než plačtivou a sentimentální říkanku o rodné hroudě, kterou hra končí, a která zároveň s odchodem Antonína replikuje - což jako obraz ale není vůbec marné - v situaci *1. jednání*, v níž se ztracený syn vrací při pohřbu matky domů. Jenže, jak to, pokud vůbec, evokovat a využít? Jiná věc je, že dramaturgicko-režijním výkladem, a následně inscenačními postupy, můžete katarzi vyvolat právě zmíněným odchodem. Znamenalo by to nejspíše eliminovat říkanku a vystavět situaci tak, aby diváci současně vnímali fakt Josefků zachráněného od oběšení, odchod Antonína s kufry a repliku: *Joso, ty jsi blb!*, doznívající na jevišti jako echo. Takto vystavěná katarze může v každé vnímavější osobě odpálit otázku: *Co se to s námi stalo?* Může dokonce explodovat až k vyhraněné a těsně na hraně sentimentu balancující otázce: *Kde domov můj*; což nakonec máme od slepého Mareše už dáno státní hymnou místo kategorického imperativu hrdého národa, za který se povětšinou považujeme.

Nutno dodat, že volnější dramatický oblouk je současně vypjatý, což je dáno jeho poskládáním z horečnatých útržků. Je nahmatatelný podobně, jako trhaný puls člověka - národa nakaženého morem. Prostě drnčí uvnitř osob zajatých a beznadějně přikovaných k místu. Zuří v nich jako ohnivá bouře bezmoci, hrdosti a vzdoru, avšak lék jim nikdo neposkytne. A tak nezbyvá, než oheň hasit protiohněm a železo železem ostřit. Zní to nadneseně? Ale kdež, pod pokličkou české reklamní eurodemokracie už nějaký čas ve společnosti šlehuje nespokojenost, která bohužel, a tudíž samozřejmě, hledá jednoduchá řešení. I tohle, skoro explicitně, dramatický text *Doma* postihuje.

Takže, co se týče případného uvažování, jak text pro inscenování dekodovat, nemá v tomto případě smysl probírat jednotlivé situace a upozorňovat na motivace a možná témata. Spíše platí, že byste neměli zapomenout na nadhled, který občas probleskuje, nadhled spíše poukazující k celkovému vyznění situace než k jednotlivým joukům. Humor až temně černý, ale zároveň humor lidem vstřícný. Naleznete jej na nečekaných místech, občas ztajený pod hladinou replik, ale také natolik výsostný, jako když Jura přijde o práci a hodlá se oběsit na šňůře od splachovadla. V jiném gardu je potom obdobný Josefkův pokus, aby se dostal za Mamkou do nebe. Pokud vás napadl Frigo či Charlie, tak jste, co se humoru týče, na správné adrese. Je to nadhled směřující k označení zoufalého stavu přes slzy prýstící ze smíchu. Na druhou stranu však platí, že ani tyhle postavy nevědí, kde je *Doma*, neboť stejně jako hrdina Antonín odchází „do pryč“, a jen zdánlivě mají pro svá jednání legitimní důvody - je dobré si uvědomit, že je nemají, že se jedná o útěk stejné hodnoty, jen jinak formulovaný!

A prodej lesa? Inu, tady je to s motivy roztrženého obrazu rodného *Doma* trochu vrstevnatější. I přes všechnu zdánlivou logiku proč se tak stalo, je to taktéž útěk od hodnot, útěk od duchovního gruntu, který držel Antonína nad vodou. Jistě, nikdo nebude hlavnímu hrdinovi celý život vyměňovat pleny, ale kromě prvoplánového motivu postarat se o potomstvo, má Tatův prodej ještě další rozměr poukazující právě ke stavu společnosti a vybudující otázky o hodnotě činů, ne slov. Lze tedy říci, že situace kolem prodeje lesa je pro výklad textu důležitá. Od toho, jak se rozhodnete ji chápat, jaký dáte etický kredit Tatovu činu a reakcím synů na čin prodeje dědictví předků, lze postihnout téma hry. Téma kam patřím a proč, kam už ne, či kam dokonce patřit nechceme, prostě co je to *Doma*.

Druhým výchozím bodem uvažování o výkladu, o tom CO a JAK a PROČ, se nachází v konci jediné situace *2. jednání*, v rozhovoru Antonína s Tatou, kde se obnažuje nedospělost

hrdiny, byť kus světa prošel - aspoň to tak vypadá, ale jisté to opět není. Tím se dostáváme ke Komenského poznatku, k čemu je člověku získat celý svět, když srdce, tj. sebe ve vztahu k sobě i k ostatním, ztratil. Antonín je zde pořád ogarem, byť má před očima vzor chlapa Taty a chtěl jej v sobě obsáhnout. Pořád je ogarem, který se nedokáže Tatovi postavit jako chlap, a když je konečně vyprovokován k činu, tak jej nedokáže uskutečnit rovným, otevřeným způsobem. Aby bylo jasné, tato situace nesměruje k odsouzení Antonína, i když se to na první pohled může zdát, neboť za ní následuje opět odchod pryč z domova *PRYČ Z DOMA*, tedy poznání, že neví, co a kde je doma, jaké je jeho *DOMA*. Upřímně řečeno, je to zároveň otázka, kterou nám drama klade, otázka, zda jistě víme, kde je naše doma a proč, a co jsme ochotni pro jeho udržení, uhájení, nebo naopak opuštění udělat. O tom se samozřejmě přímo nehraje, ale každý by si tuto otázku měl při přípravě textu položit a upřímně si ji zodpovědět, neboť pak podle určení, na čem komu záleží a proč, bude gruntovní otázku *kde je doma* celou inscenací prokládat. A jeho niterná, a podotýkám, že upřímná odpověď bude celé vyznění inscenace nepřímou, ale zásadně ovlivňovat. Tím je též dáno, že tento text je sice snadno přenositelný do jiného prostředí, ale podle způsobu života, v tom kterém okrsku země české, bude jinak vyznívat. Samozřejmě jak z jeviště, tak z hlediště. Podotýkám to proto, že při uvedení snadno může dojít k velikému rozčarování.

Dalším, svým způsobem vzrušujícím prvkem, který by do výkladu mohl zasáhnout, byť pravděpodobněji více osloví populaci mužskou než ženskou, je uzavřený prostor děje. Uzavřený nejen bouří, ale ve smyslu obležení okolním světem. Je to pevnost, odkud nelze odejít, možná pouze potajmu utéci. V důsledku je jedno, zda toto vyhraněné *topos* budete chápat jako bitvu o srub na Vítkově, nebo bitvu o srub Alamo. Pokaždé obránci vyhráli, a je jedno, že jednou fyzicky a po druhé pouze morálně. Myslím, že tento valér (vzhledem k tomu, že se jedná převážně o mužský svět, neboť nejdůležitější žena je mrtvá), by neměl být opomenut, neboť je echem mýtu udržení světa v rovnováze, a to už od Thermopyl. *Doma* je prostě bitva, ne že ne, a chápat prostor střetu jako pevnost obkrouženou asiatskými hordami vám umožní ujasnit si řešení situací.

Další, poněkud „modernější“ či textem pouze inspirovaná koncepce by klidně mohla vyjít ze základního autorského gesta, jímž je text napsán, t.j. z jisté fragmentárnosti postihující současnost i minulost, které se vyznačují horečnatostí a jsou scelovány přes postavu Antonína. To znamená, že by se stále jednalo o příběh Antonína, ovšem on by byl tím, kdo jej dává dohromady. Byl by tím, kdo přišel zvenčí a snaží se slepit to, co opustil a co prošlo změnou. Ovšem v konci by hrdina odcházel ne proto, že je stále nezralý, nedospělý, ale protože s tím, jak se zde žije, už nechce, nemůže, nehodlá mít cokoli společného. Tím by i jinak vyzníval rozhovor s otcem, ono vyznání z obdivu k jeho nedostižné životní filosofii - ať už by ji opouštěl, nebo ji stále považoval za nedosažitelnou. Tato koncepce, měnící ne vyznění hry, ale mající k ní jiný postoj než autor, by tedy jinak zacházela s celkovou kompozicí: Je to prostě jen další možnost.

Nuže, ať už text *Doma* budete inscenovat, či nikoli, stojí za přečtení. Nejen kvůli mentálním operacím typu: jak bych tohle udělal, kdybych chtěl či musel. Ale též proto, že současný běh světa se projevuje na mnoha místech země české v mnoha podobách, přičemž ta televizně reklamní není jediná, leda tím způsobem, že je jediná celá úplně lživá.

Vladimír Zajíc

DRAMATURGICKÝ POZORNÍK

HRY VÝZNAMNÝCH DRAMATIKŮ

AUGUST STRINDBERG

KAREL XII.

Překlad: František Fröhlich ze švédského originálu vydaného nakladatelstvím Almqvist & Wiksell, Stockholm 1981.

Osoby: 21 mužů, z toho 8 hlavních rolí (Král Karel XII., 33 let + Görtz, asi 30 let + Arvid Horn, asi 40 let + Carl Gyllenborg, asi 40 let + Feif, králův tajemník, asi 40 let + Hultman, nejvyšší stolník, asi 35 let + Emanuel Swedenborg, asi 25 let + Lucemburk, trpaslík, asi 30 let + Muž, vysloužilce, asi 35-40 let + Nespokojenec + Říšský rada, asi 40 let + Předsedové čtyř stavů – Šlechtic, Měšťan, Sedlák, Kněz, asi 30-45 let + Námořník, asi 35 let + Pobřežní stráž, asi 25 let + Taub, komoří, asi 50 let + Sparre, Mörner, De La Gardie, asi 25 let) + 4 ženy, z toho 3 hlavní role (Ulrika Eleonora, asi 30 let + Kateřina Leszczyňská, asi 30 let + Emerentia Polhemová, asi 18 let + Žena, asi 25-30 let).

Místo děje: 1. obraz: Trosky domu na jižním pobřeží Švédska. Za zhroucenou přední zdí domu je vidět začouzenou pec a komín. Před domem je větrem orvaná jabloň s jedním shnilým jablkem. 2. obraz: Králova audienční síň v Lundu. 3. obraz: Na náměstí před Görtzovým domem v Lundu. 4. obraz: Zahrada Görtzova domu v Lundu. 5. obraz: Vojenské ležení se zákopy před pevností Fredriksten v Norsku.

První představení *Karla XII.* se konalo ve Stockholmu 13. února 1902. V českém překladu byla hra publikována poprvé v roce 2000.

Karel XII. (1682 – 1718) bývá obvykle traktován ve švédských dějinách jako „hrdinský král“. Osobně jistě nepostrádal statečnost, rozhodnost a jiné mužné a vojácké ctnosti. Z historického hlediska to však byl on, za něhož se Švédsko změnilo z prvořadé evropské mocnosti na jednu z malých evropských zemí někde daleko v druhé řadě. K tomu by bývalo jistě došlo tak jako tak, ale možná za méně barvitých okolností. Karel XII. se snažil rozšířit švédské državy v Pobaltí. Vrhel se do boje s Ruskem a skončil tak, jako po něm Napoleon a Hitler. Utrpěl drtivou porážku v bitvě u Poltavy (1709), uchýlil se pod tureckou ochranu na území dnešní Moldávie, posléze v převleku koňmo přešel půl Evropy do Stralsundu a po mnohaleté nepřítomnosti ve Švédsku se vrátil do vlasti koncem roku 1715.

Na tomto místě (kdy je králi 33 let) Strindbergova hra začíná rozhovorem vojáka pobřežní stráže s Mužem, vojákem, který se vrací po bitvě u Poltavy domů ke své ženě a dětem. Nachází však jen rozvaliny svého domu.

Muž: ...Tuhle jabloň jsem zasadil, než jsme vytáhli, plody už jsem nikdy neviděl... Ted' jeden vidím, ale je shnilý. (Třese stro-

mem, jablko nespadne.) Pochopitelně. (Přehrabuje se ve smetišti.) Vidiš, tady se válí střepy mého rozbitého nádobí, kameninové talíře, plechové lžice, slánka... a podrážka... Ta patřila mé ženě – měla takovou hezkou malou nohu, tichounce a měkce chodila – vidiš! Ach jo, k čemu nářky... Takhle asi vypadá celá země... Zbořenina, smetiště a v koruně shnilé jablko...

Pobřežní stráž: A to by měl někdo setřást.

Muž: (prudce) A kdo?

Pobřežní stráž: Chlap se srdcem na pravém místě.

Muži sledují loď, na níž se vrací do Švédska král Karel XII. Na pobřeží ho očekávají představitelé vlády – předsedové stavů, kteří se bojí o své hlavy, neboť za královu nepřítomnosti svolali říšské stavy a žádali, aby byl král suspendován.

Král přijíždí se svou suitou. Předsedové stavů se domluví, že před ním nepokleknou, ale svou úmluvu nedodrží. Ostatně, král je stejně nevnímá a vzkáže po svém adjutantovi, aby se vrátili na svá místa v hlavním městě a tam očekávali jeho další rozhodnutí. Celý první obraz je v podstatě prologem – sdělením o zbídačené zemi válkami a morem, o zbabělosti představitelů stavů, o králově bezohlednosti a tvrdosti, o tom, jakými se obklopuje lidmi.

V druhém obraze se ocitáme v králově audienční síni v Lundu. Král vyzvídá na hraběti Hornovi a hraběti Gyllenborgovi, co si myslí o baronu Görtzovi, kterého se král rozhodl nechat zatknout za zradu (spiknul se s Ruskem a chtěl Karla XII. sesadit). Hrabě Horn vylicí Görtze jako panovačného, sebestředného, ctižádostivého, bezbožného, tvrdošíjného a nepoctivého člověka. Král si chce informátory prověřit a ptá se i na jejich názor na svého tajemníka Feifa. Poté předvolá k audienci barona Görtze. Görtz se chová suverénně, ba ani ve chvíli, kdy ho král obviní ze zrady a z toho, že se přičiňoval o jeho sesazení, Görtz nezaváhá. Nabízí králi způsob jak získat finanční prostředky, holedbá se, že by za ně mohl postavit šedesátitisícovou armádu.

Král: A co byste s ní dělal?

Görtz: Tak především bych samozřejmě obsadil Norsko, náhradou za Finsko. Když nemůžu na východ, obrátím se na západ a dostanu se k oceánu!

Král: (překvapeně) Čtete mi myšlenky?

Görtz: Ne. Ale... Veličenstvo... z povzdálí sleduju vaši závratnou dráhu, z povzdálí žiju váš život, prodávám váš osud... Sire, já jsem ten člověk, kterého hledáte!

Král: (se vztyčí, vysoký rozlobený, a natáhne ruku po zvonku) Görtzi! Nezapomínejte, kdo jsem já, a kdo jste vy!

(Görtz chce promluvit, Král ho však přeruší.)

Zřejmě jste zapomněl, o čem jsme tu mluvili – že jste zrádce a přičiňoval jste se, abych byl sesazen! Popíráte to?

Görtz: Ano!

Král: Ten dopis jste psal?

Görtz: Ano. Ale to byla jen lest, jakou diplomaté používají odjakživa.

Král: Psát jedno a myslet druhé?

Görtz: Ano.

Audienzi přeruší příchod Adjutanta, přinášejícího depeše. Král nechá Götz odvést do domácího vězení. Adjutant přinesl zprávy o tom, že je Švédsko ohroženo dalším nepřítelem; už jich je šest: Rusko, Polsko, Sasko, Prusko, Hanoversko a Dánsko. Feif radí králi uzavřít mír. Král tvrdí, že není s kým a chce, aby Feif sehnal armádu nebo peníze. Feif to považuje za vyloučené, neboť země je vyčerpaná a lidé těž. Král uvažuje o využití vkladů, které leží ladem v bance, tj. o návrhu vysloveném Götzem. Feif to nepřipouští, protože jde o soukromý majetek. Král argumentuje starým Římem, kde v případě ohrožení se stal soukromý majetek státním. Feif to považuje za nebezpečné teorie. Král se neudrží: „*Pro zbabělce je všechno nebezpečné! ... Kdyby tak v téhle zemi existoval aspoň jeden chlap! V tom vzpomene na Emanuela Swedenborga a vyptává se na něj Feifa. Ten ho charakterizuje jako velice učeného, zbožného člověka čistých mravů. Král pošle Feifa za Swedenborgem, aby mu oznámil, že jej navštíví. Poté poručí Adjutantovi, aby propustil Görtze a sdělil mu, že je volný, ale nesmí opustit město. Adjutant králi připomíná, že pokud odejde splnit, co mu právě velí, nebude stát u dveří žádná stráž. Králi to nevadí. Adjutant odejde a král usne. Ozve se hudba a král otevře oči. Vejde Muž v otrhaných šatech, sibiřský veterán z prvního obrazu. Přistoupí k posteli, na níž leží král a drze si ho prohlíží. Vypadá to, že se muž opil a ztratil soudnost. Král leží bez hnutí a dívá se na muže.*

Muž: *Ničemo! ... Ztratils řeč?... (Pauza.) Tak tohle je švédský král, sedm let se válí v posteli a země přitom hyne... tohle je ten král, co opustí hlavní město a vládu, a netroufá si vrátit se domů k příbuzným do Stockholmu, protože se stydí za svoje prohry. Jak jinak, přísahal totiž, že se do města vrátí vítězným obloukem a na každém prstu bude mít jednu dobytou zemi!... A teď se stydí!...*

(Král nehybný.)

Viš, odkud přicházím?... Ze sibiřských dolů, z ruských pustin...

Monolog muže pokračuje výčtem zrad, kterých se Karel XII. dopustil.

Muž: *Ničemo! Viš kdo jsem?... Pamatuješ na toho vojáka, co ti zachránil život a za odměnu byl degradován, z jízdy přeřazen k pěšákům – protože ve služební horlivosti zabránil prý královi, aby zachránil sám sebe.*

(Král se zvedne na loži, opře se o loket a hledí na Muže.)

Ano, Hlad se jmenuju, číslo osmapadesát u Taubeho dragounů, a toho, že jsem ti zachránil život, teď lituju, protože kdybys tam býval zařval, nikdy by nedošlo k Poltavě a my jsme mohli žít už šest let v míru!

Muž pokračuje ve svých výlevech. Král se chopí zvonku a chce někoho přivolat. Nikdo dlouho nepřichází. Muž odejde a vstoupí Hultman, králův stolník. Král neví, zda se mu předchozí scéna jen nezdála a nechá Hultmana prohledat seznamy vojáků. Nikoho jménem Hlad v nich nenaleznou. Poté se nechá Hultmanem informovat o nepokojích ve městě, o tom, že v pokladně už nejsou žádné peníze a že verbování do armády jde špatně. Král posílá Hultmana, aby okamžitě přivedl barona Götzze.

Úvodem třetího obrazu se dozvídáme z dialogů Muže, Trpaslíka a Nespokojence, že Görtz se stal všemocným ministrem nad celým Švédskem a královou pravou rukou, že se ale krom Emanuela Swedenborga nenajde nikdo, kdo by králi pověděl, že je Görtz falešný hráč, dobrodruh a spiklenec. Rovněž se dozvídáme, že nevinného kapitána lodi, která měla dopravit krále do Švédska, odsoudili k popravě zastřelením, protože kvůli ledu nedorazil včas na určené místo, že ještě nevinnější posádku dali

zbičovat a kapitánova dcera se marně snaží o přijetí u krále, aby pro otce vyprosila milost. Hovoří se o tom, že studenty odvádějí z bytů a násilím je vlečou do armády, že děvečky a chasníci se potloukají po cestách, protože jim dvůr sebral polovinu mzdy jako válečnou daň, že měšťanům prohledávají domy a berou jim stříbrné nádoby, že říšský rada a předsedové stavů marně žádají o audienzi u krále, že ten se ale zavírá s dobrodruhem a penězokazem Götzem v jeho domě a také, že přijela princezna Ulrika Eleonora a chce mluvit s královským bratrem o následnictví.

Před Götzovým domem, na němž vlaje královská vlajka, se schází „vdovy“ po zajatých pánech, které král odmítá vyplatit a domáhají se vstupu ke králi, ale nejsou vpuštěny. Přichází představitelé šlechty vedené hrabětem Hornem, ale i jim je přístup ke králi odepřen. Objeví se říšský rada a předsedové stavů a míří též ke Götzově domu. Horn je zastaví a vyčítá jim, že to, co se děje, jsou důsledky samovlády, kterou podporovali malí páni, aby se dostali na kobylku velkým pánům.

Ke vchodu Götzova domu přichází chudá žena s prosebným dopisem v rukou. Hledá u zvonku řemen, nenajde, a tak zabuší na dveře. Nikdo se neozve, zatlačí tedy na okénko, to se otevře. Petici prostě strčí dovnitř, sedne si na schody a čeká. Přišla žádat o milost pro svého otce, kapitána lodi. Přijíždí kurýr, objedná dům a vjede zadním vchodem do Götzova domu. Z domu vyjde hlavním vchodem lokaj, šlape bez omluvy kolemstojícím na nohy a spustí královskou vlajku na půl žerdi. Kapitánova dcera využije situace a proklouzne lokajovi ve dveřích. Herold vyhlásí smutek nad úmrtím francouzského krále Ludvíka XIV. a káže vyklidit náměstí, aby mohla být vypálena smuteční salva. Přítomní komentují vyvstalou situaci: „*Suverenita umřela! Jediná opora Švédska! V Evropě nastanou nové časy! Samovláda skončila.*“ Feif vyvádí kapitánovu dceru z domu a přibouchne za ní dveře.

Čtvrtý obraz začíná informací o tom, že král churaví, že Götz odjel do Kodaně za peněžními záležitostmi, že se stále ještě nedostalo Ulrice Eleonoře slyšení u krále a že večer Emanuel Swedenborg musí odjet ve službách krále, navzdory přání jeho budoucí snoubenky Emerentie Polhemové, aby odjel až po zasnubách. Emerentia žádá Swedenborga, aby mohla poprosit krále o dovolení, aby směl zůstat na zasnuby. Swedenborg to odmítá, protože by tím byl zneuctěn. Mezi snoubenci dojde k rozepři.

Král je v napětí, pociťuje neblaze ticho před bouří: „*mlčí! (Pauza.) Celé město mlčí; celá země mlčí. Kolem nás se začíná svírat smrtelné ticho! (Pauza.) A ještě k tomu jsem nemocný! (Pauza.) Ulice jsou prázdné, nikdo nepřijde na návštěvu. Nikdo neprotestuje! – Nikdo nic neříká.*“ Král pokládá Feifovi otázku, zda si myslí, že to země vydrží, když dá razit deset miliónů mincí. Feif odpovídá, že Görtz se domnívá, že maximum jsou dva miliony. Král se Feifa ptá, proč nepřišla Ulrika Eleonora, když ji pozval. Feif mu vysvětluje, že princezna trvá na své podmínce, že ji bude moci doprovázet její manžel lankrabě Hesenský. Král Feifa posílá, aby ji přivedl, ale bez lankraběte, který jen čeká na jeho smrt, aby se zmocnil trůnu.

Po Feifově odchodu se před králem objeví Emerentia, podá králi kytici růží a pěje na něj oslavnou píseň, v jejímž závěru a následném rozhovoru se mu nabízí jako žena. Přitom špiní svého budoucího snoubence. Král se rozlobí a vyžene ji.

Ke králi přichází Ulrika Eleonora, a to bez chotě. Po vzájemném škorpění a napadání dojde v jejich hovoru k obratu. Ulrika Eleonora přiznává, že je její muž bezectný darebák, že se vdala nešťastně a Karel XII. zase to, že situace

země je beznadějná a zoufalá, že naděje vkládané do Götze byly liché, že by chtěl být mrtvý. Král si lehne na postel, Ulrika k němu poklekne, aby mohl spočinout v sourozenecké otevřenosti a důvěře. Král usne. Po chvíli Ulrika vstane, přivolá komořího Tauba a vyšle ho za lankrabětem se vzkazem, že je pro ně situace příznivá, aby byl připraven na cestu do Norska. Vyprovodí Tauba a vzápětí se vrátí s Kateřinou Leszczyńskou. Král se probouzí a Ulrika je opouští. Kateřina chce králi vyčinit za to, že zbavil jejího chotě panování v Polsku, ale král přejde do protiútoků a setkání ukončí slovy: „*Stanislav neuměl vládnout, stejně jako král August, ten dovolil, aby ho ovládaly ženy...* Audience skončila!

Přichází Swedenborg. Král mu poví o návštěvě a zradě Emerentie. V tom spěšně přichází Görtz, aby zvěstoval záhubu a bankrot země, způsobené tím, že bylo do oběhu dáno místo dvou milión dvacet. Hrabě Hesenský, slibující všem svobodu, je nejoblíbenější muž v zemi a Görtzovi vyhrožují šibenicí. Král se v mžiku rozhodne ihned vyrazit do pole a jmenovat lankraběte Hesenského nejvyšším velitelem ozbrojených sil.

V posledním obraze se ocitáme na bojišti v Norsku. Ve švédském táboře vládne skeptická nálada. Hrabě Horn uzavírá příměří se svým rivalem hrabětem Gyllenborgem, a byť ho nemůže považovat za přítele, otevřeně před ním hovoří neuctivě o králi, ba dokonce nastíní, že by jeden dobře mířený výstřel mohl ukončit králův život a skoncovat s válečnou komedií a samovládou.

Unavený Karel XII. pročítá poštu a roztrpčuje se nad zprávami, které považuje za spletenec lží, omylů a nedorozumění, přičemž za vším vidí nenávist žen, pramenící z toho, že nechtěl uznat jejich suverenitu. Setká se s Lucemburkem, který si myslel, že ho král zavrhl, a tak krále pomlouval. Král mu ale odpouští. Začne střelba, ale není zcela jasné, zda střílí nepřátelé z pevnosti nebo někdo jiný. Přichází Adjutant s depeší. Král si ji přečte, strne, jde ke Görtzovi a podá mu ji. Ten reaguje jen několika zoufalými gesty. Král přeje Swedenborgovi dobrou noc a rozhodne se jít do útoku. Swedenborg se obrací na Görtze, aby řekl, co se stalo, ale nic z něj nedostane.

Přichází Sparre a když se dozví, že šel král do zákopu v první linii, zhrozí se. Scénu osvětlují ohnivé koule z pevnosti. Krále je vidět v zákopu, jak mává žlutou rukavicí a ukazuje dolů. Vypadá to chvíli, jakoby klečel a modlil se. Scénu osvětlí další ohnivá koule. Když zhasne, ozve se rána. Je mrtvolné ticho. Posléze se ozve křik: „*Zastřelili krále!*“ Námořník, Muž a Nespokojenec vysloví odpuštění králi. Nebylo nikdy možné opravdu se na něj zlobit. Byl to přece jen kus chlapa. Swedenborg se dohaduje s Feifem, odkud vlastně smrtící koule přiletěla. Nakonec ukáže na nebe a říká: „*A jestliže odtamtud nepřiletěla, tak odtamtud přiletět měla!*“ Propukne zmatek. Muž a Nespokojenec se vrhnou na Görtze a vlečou ho ven. Všichni zmateně prchají; táborové ohně hasnou; pochodně a lampy prchající odnášejí. Na scéně vše potemní. Jen v zákopu vidíme pojednou velkou svítilnu. Opona.

Text uvedený hry vyšel knižně, vydal jej Divadelní ústav Praha v roce 2000 v souborném vydání her Augusta Strindberga nazvaném Hry I. Lze jej objednat na adrese: Divadelní ústav, knihkupectví Prospero, Celetná 17, 110 00 Praha 1, tel./fax: 224 809 156, e-mail: prospero@divadlo.cz, <http://www.divadlo.cz/prospero>. Cena 330,- Kč.

S použitím údajů z Poznámky o vzniku hry od Františka Fröhliche dramaturgický pozorník připravil a napsal Milan Strotzer

DRAMATURGICKÝ POZORNÍK

NOVINKY SVĚTOVÉ DRAMATIKY

JEVGENIJ GRIŠKOVEC

JAK JSEM SNĚDL PSA

SOUČASNĚ

JEVGENIJ GRIŠKOVEC

Narodil se roku 1967 v Kemerovu na Sibiři. Vystudoval Filologickou fakultu Kemerovské státní univerzity. Po absolutoriu byl odvelen k Tichooceánskému námořnictvu, kde (na Ruském ostrově u Vladivostoku) vykonával povinnou tříletou vojenskou základní službu.

Po návratu do Kemerova založil roku 1991 amatérské, později poloamatérské studiové divadlo Lóže, které během své sedmileté existence uvedlo celkem deset inscenací. Všechny vznikaly metodou kolektivní improvizace a mladý soubor v nich osobitě reagoval na současnost (Titanik, Bylo ticho).

Odpoutání od divadla Lóže (1998) přivedlo Griškovece k psané autorské tvorbě. Svou zkušenost z vojenské služby u ruského námořnictva vtělil do textu monodramatu Jak jsem snědl psa, který v sugestivní autorsko-herecké interpretaci způsobil doslova senzací mezi ruskými divadelníky. V Moskvě bylo představení poprvé uvedeno v rámci prvního ročníku festivalu Nové evropské divadlo v roce 1998 a nastartovalo jednak Griškovcovu další autorskou dráhu, jednak vlnu divácké obliby, která, což nebývá pravidlem, zasáhla stejně odbornou i laickou veřejnost.

Další hry Zima a Dialogy ke hře „Zápisky ruského cestovatele“ přesvědčivě zvítězily v roce 1999 v literární soutěži Antibuker v kategorii dramatických textů. V prestižní všeruské divadelní soutěži o Zlatou masku byl Griškovcův přínos ruskému divadlu zhodnocen v roce 2000 hned dvakrát, získal ocenění v kategorii Inovace a Cenu kritiky.

Mezitím se s rodinou přestěhoval do nejzápadnějšího výběžku Ruska, do Kaliningradu a pokračoval ve své všestranné divadelní činnosti. Je autorem několika dalších monodramat (Současně, Planeta aj.) a v roce 2001 poprvé přijal nabídky jiných divadel, aby svou improvizálně-autorskou metodu aplikoval na tvorbu jejich souborů. (Petěrburg, Riga).

Griškovec, jenž se sám charakterizuje jako „nový sentimentalista“ (dodejme, že našťastí se vzácným smyslem pro humor), hostoval se svými monodramaty na předních divadelních festivalech Evropy. Českou republiku navštívil poprvé v dubnu 2002 a v rámci Přehlídky ruského divadla zde uvedl monodrama Jak jsem snědl psa.

JAK JSEM SNĚDL PSA

Překlad: Vlasta Smoláková

Osoby: 1 muž (Vypravěč – mladý muž, 30 – 40 let)

Doba a místo děje: Současnost, náznaková scéna. Spousta lan, různých atributů moře, kbelík s vodou a hadr. Židle.

V monodramatu Jak jsem snědl psa přibližuje J. Griškovcova vlastní zkušenost z vojenské služby, a tím zároveň klade otázky po smyslu takové zkušenosti. Nejen po smyslu pro jedince – vojáka, ale i po smyslu takové služby pro společnost vůbec. Text bude jistě velmi blízký všem absolventům základní vojenské služby u nás, ale i nám, kdo známe vojnu jen z doslechu. Griškovcova zkušenost je tím víc hořká, že šlo o službu v ruské námořní armádě, o službu tříletou a prožitou (přežitou) tisíce kilometrů od domova. Nejdůležitější nebylo naučit se bránit svou vlast, být schopným vojákem, ale jen a jen naučit se snášet a přežít buzeraci nadřízených. Žádný skutečný nepřítel neexistoval a na vojně bylo mladým mužům třeba ukázat kdo je tady pánem, ponížít je jak to jen lze, aby své touhy a cíle omezili na nejzákladnější lidské potřeby. Griškovcova s humorem, který samozřejmě místy velmi hořkne, popisuje (a dává příležitost přehrávat) co všechno jako voják zažil, jaké vzpomínky a zážitky mu dávaly sílu přežít a jak ho ona zkušenost změnila. Text rozhodně stojí za přečtení a dává velkou příležitost jednomu herci, který může (což autor sám doporučuje) doplnit své vlastní příhody a postřehy, či naopak některá místa vynechat. A o čem je, stručně řečeno, příběh monodramatu? Nejprve byla dlouhá cesta vlakem ze stanice Tajga do stanice Vladivostok. Trvala sedm dní. Vojáci nevěděli co je čeká, jen se hrozně báli. Věděli jen to, že nejhorší je dostat se na Ruský ostrov. Voják Griškovc se na Ruský ostrov dostal... Vzpomínal cestou na svůj první školní den a na jiné paralely, které ho napadaly při příležitosti „uvítání“ na ostrově. *„Vítali nás důstojníci a různý další lidi. Důstojníci se považovali za aristokraty, a proto nemluvili sprostě... Nikdy! Mluvili asi takhle:*

- Vítejte, soudruzi vojáci! Víím, že je vám teď smutno a těžko, kurva! To proto, že myslíte na domov, do piči.

(Nemluvili sprostě, to jenom jejich ústa sama vypouštěla potřebná upřesnění.) Nuže!

– Myslíte si, že doma, u mámy, by vám bylo líp. Tak to se teda mejlíte, do piči. Vod teďka a nadlouho nebudete mít kromě nás nikoho, kdo by vám byl bližší, kurva. A abyste nemysleli na domov, do piči, musíte mít tři jednoduchý mužský touhy! A to – pít, jíst a spát! A proto vám budeme dávat málo jíst, pít a spát. Kurva.

Splnili to do písmene! A člověku se fakticky tak nějak ulevilo, ale to až potom, až později.

Přežít pomáhaly i sny o normálním rodinném životě a taky vše, co ozvlášťovalo stereotypní vojenský život (sledování motýlů apod.). Některé vzpomínky lze jen převyprávět, jiné se nabízejí k přehrání.

Co jsme tam dělali, fakticky? Dělali jsme spoustu zhovadilostí... Celé se to, pochopitelně, nazývalo „Obrana Vlasti“. Teď je jasný, že to byla naše normální činnost – nikdo na nás za tu dobu nezaútočil. No ano. /.../ Pluli jsme tedy na lodi. Všecko je báječný, všichni na místech, všecko klapě. „Život celé posádky je v rukou jedinýho blbce. Nebud' tím blbcem ty!“ – pokřikoval první důstojník...často, přišlo mu to hrozně vtipný. Všecko bylo báječný, na naší lodi.

Místy vyprávění přejde v dialog, tj. herec může hrát více postav. Právě v dialozích je nejvíce přiblížena absurdita té skutečnosti. V dialozích a ve vzpomínkách na to, čím mladí muži ztráceli čas:

Paluba není k tomu, aby se po ní chodilo, ale k tomu... aby se...no ano, myla, jistě. Přičemž myla dlouho, ale rychle. Tj., z hlediska času dlouho, z hlediska rychlosti...rychle. Velmi dlouho a velmi rychle. To plnilo i další výchovné funkce. /.../ Vypadalo to takhle...

(Zde by měla zaznít velice krásná a slavnostní hudba, za jejíhož doprovodu je nutno umýt podlahu, tj. scénu, tak, jak se to dělalo na lodi, tj. velmi dobře, rychle, ale pečlivě. Přitom je nutno hulákat...sám na sebe: Makám, makám, chcípáku! No tak přidáme! Vytírej...ty hovado! Copak, ty nemiluješ Vlast... Vylízej tu palubu.. Jestli palubu nevyližeš, zůstane paluba špinavá...á...á...ách, ty hovado, atd. atp.

A odkud pochází název monodramatu? Podle příhody, kdy jeden z vojáků, Korejec, připravil svým kamarádům pečeného psa, myslel si, jak je potěší, a oni se pohoršovali a urazili. Jen Griškovc se „obětoval“ a psa snědl. Vyvolalo to v něm rozličné emoce.

Pak už se brzy vrátil domů. Stejně jako ostatní vojáci sliboval, že jim napíše, navštíví je, ale...nikdy k tomu nedošlo. Vojna ho nedefinovatelně změnila, stejně jako se kupodivu změnil i domov, kam se vrátil. Jediné konkrétní, co si z vojny odnesl, bylo: Už nikdy!

SOUČASNĚ

Překlad: Vlasta Smoláková

Osoby: 1 muž (Vypravěč – mladý muž, 30 – 40 let)

Doba a místo děje: Současnost. Na scéně jsou zatlučeny čtyři hřebíčky, mezi nimi je natažený tenký bílý provázek. Připomíná to nizounký boxerský ring, asi 3x4 metry. Uvníř je ventilátor, židle a papírový model vesmíru (hvězdy, měsíc, letadla...).

Snahou Vypravěče je postihnout a divákům-posluchačům předat pocit, že vše, co se mu honí hlavou, co tam je zasuto, co zažívá, co pociťuje, by se mělo dát vyjádřit SOUČASNĚ. Ale bohužel to nelze, jak Vypravěč na konci zjišťuje. A tak ve svém vyprávění přeskakuje od jednoho motivu k druhému. Nejprve se přiznává, že ho překvapilo, když se dozvěděl, jak je zařízení střídání strojevůdců ve vlacích. Zobecňuje myšlenku, že člověka vůbec zarazí a zneklidní, když se dozví, jak věci fungují, jak jsou uspořádány. Dokud je užívá a nepřemýšlí nad tím, je klidný. Konkrétně to dokazuje na fungování lidského těla.

„Jenže co s tím dělat? Tak je to uspořádaný. Dobře si vzpomínám, jak jsem začal zjišťovat, že mám taky orgány. Pamatuju se, jak jsem ucítil, že musím dýchat, že se můj hrudník takhle a takhle hýbe... neustále, že do sebe nosem nebo ústy nasávám vzduch a že to nemůžu nedělat, a to se mi nelíbilo...to, že – musím. A to, že musím mrkat, taky špatně. Protože já nemůžu nemrkat. Mrká to samo. A to je špatně.“

Dalším motivem vyprávění je cestování do Gruzie, což vede opět ke zobecnění o poznávání věcí, lidí, krajů, o kterých máme nějakou představu, a ony jsou nakonec, při konkrétním setkání, jiné. Stejně je to, podle Vypravěče, s historickými fakty. Člověk má nějakou představu například o válce. Viděl o ní spoustu filmů, četl o ní. Teprve když je ale přítomen výkopovým pracím, kde najdou mrtvolu vojáka, dojde mu spousta věcí, na které dosud v souvislosti s válkou nemyslel. Ten člověk, který je teď mrtvý, dýchal před padesáti lety stejný vzduch jako my. Stejně tak filmoví herci. Dávno

zemřeli, ale ve filmech, kde hrají, jsou živí a měli stejné starosti jako my.

A dál a dál Vypravěč přeskakuje od motivu k motivu, jeho vyprávění je zábavné a místy dojemné, a hlavně čtenáři (posluchači, divákovi) velmi blízké, protože zveřejňuje myšlenky, které se zřejmě čas od času honí hlavou každému. „Tohle všechno jsem tu teď vyprávěl a přitom věděl, že by se to mělo říkat jinak. Tj., mluvil jsem, přeskakoval jsem z jednoho na druhý, něco upřesňoval, doplňoval... A předem jsem věděl, že tak, jak by se to mělo... to říct nedokážu. Předem jsem věděl, že se to nepovede. Protože by to chtělo, abyste – jako s tou aktovkou – ucítili, že aktovku nemáte, lekli se, vzpomněli si, kde aktovka je, zaradovali se a pocítili vzrušení. To všechno v jediný vteřině. A tady by to chtělo to samý. Ale, nějak... Nevím, jak... No, nějak... / ... / Abyste mě uviděli a

rázem všechno pochopili, a současně to ucítili, a ještě aby přitom vznikl nějaký dojem, aby se vám to líbilo, nebo nelíbilo, a ještě... / ... / aby se to ve vás nějak uchytilo, aby to nějak vyznělo... v jediný vteřině.“

Text her vyšel knižně, vydal jej Divadelní ústav v Praze v roce 2002. Lze jej objednat na adrese: Divadelní ústav, knihkupectví Prospero, Celetná 17, 110 00 Praha 1, tel./fax: 224 809 156, e-mail: prospero@divadlo.cz, <http://www.divadlo.cz/prospero>. Cena 70,- Kč.

*Dramaturgický pozorník připravila a napsala
Pavla Morávková*

*Autobiografické údaje byly čerpány ze statě o autorovi
z vydání her v edici Současná hra
Divadelního ústavu v Praze*

SARAH KANEOVÁ

4.48 PSYCHÓZA

SARAH KANEOVÁ

Nejznámější představitelka tzv. coolness dramatiky se narodila r. 1971 v Essexu. Vystudovala divadelní vědu a dramatickou tvorbu na univerzitách v Bristolu a Birminghamu. Její první celovečerní hra Blasted (Sežehnutí), uvedená v proslulém Royal Court Theatre v lednu roku 1995, de facto odstartovala novou vlnu britské dramatiky 90. Let. Kaneová působila rovněž jako režisérka (Büchnerův Vojec na scéně londýnského Gate Theatre v roce 1997), scénáristka (Skin – Kůže – desetiminutový televizní film z roku 1997) a uznávaná lektorka dramatické tvorby. Po celou dobu své tvůrčí dráhy zápasila s duševní chorobou. Život ukončila sebevraždou, když krátce předtím svůj stav popsala ve své poslední hře 4.48 Psychosis.

4.48 PSYCHÓZA

Překlad: Jitka Sloupová

Osoby: Tři postavy – Poznámka překladatelky: Ani jediné místo v textu neodkazuje ke gramatickému rodu spoluhráčů hlavní postavy. V premiérové inscenaci hry byla hra obsazena dvěma ženami a jedním mužem. Jelikož čeština takovou možností „utajení“ rodu postav nedisponuje, zvolila jsem pro klíčovou postavu hrdinčina lékaře rod mužský. Je to však jen jedna z možností.

Doba a místo děje: Současnost, scéna může být zcela prázdná, stejně jako může představovat nemocniční pokoj aj.

Text hry 4.48 Psychóza je vlastně záznamem duševní poruchy. Záznamem myšlenek a jejich útržků, které jdou hlavou hlavní postavě – duševně nemocné ženě. Dále je hra záznamem dialogů ženy s lékařem (nebo lékařkou) a také „chorobopisem“ či lékařskou zprávou o pacientce, tj. jaké léky jí byly podány, jak pokračuje léčba, jak se pokoušela o sebevraždu (která se nakonec pravděpodobně zdaří) atd.

Text je pozoruhodný i graficky, na některých místech jsou písmena nahrazena čísly a jinde jsou slova řazena do sloupců místo do řádků atp.

Cituji ze tří míst hry pro ilustraci výše zmíněného:

„potvrdit své ego
získat pozornost
být viděna a slyšena
vzrušovat, ohromovat, fascinovat, šokovat, upoutávat, obveselovat, bavit nebo svádět druhé
nepřipouštět si společenská omezení /.../
Mluvte
Mluvte
Mluvte
desetimetrový kruh porážek
nedívejte se na mě
Mé poslední stanoviště
Nikdo nemluví
/.../
„- Proč se mě nezeptáte proč?
Proč jsem si pořezala ruku?
- Chtěla byste mi to říct?
- Ano.
- Tak mi to řekněte.
- ZEPTEJTE SE.
MĚ
PROČ.
(Dlouhé ticho)
- Proč jste si pořezala ruku?
- Protože je to tak zasraně skvělý. Protože je to zasraně úžasný.
/.../
Zopislon, 7,5 mg. Spánek. Vysazen po alergické reakci. Pacientka se pokusila opustit nemocnici navzdory varování lékaře. Zadržena třemi ošetřovateli dvojnásobné hmotnosti. Pacientka vyhrožuje a nespolupracuje. Paranoidní představy – myslí si, že se ji nemocniční personál snaží otrávit. Melleril, 50 mg. Spolupracuje.

Text hry vyšel knižně, vydal jej Divadelní ústav v Praze v roce 2002. Lze jej objednat na adrese: Divadelní ústav, knihkupectví Prospero, Celetná 17, 110 00 Praha 1, tel./fax: 224 809 156, e-mail: prospero@divadlo.cz, <http://www.divadlo.cz/prospero>. Cena 70,- Kč.

*Dramaturgický pozorník připravila a napsala
Pavla Morávková*

*Autobiografické údaje byly čerpány ze statě o autorovi
z vydání hry v edici Současná hra
Divadelního ústavu v Praze*